



Enquête Voltooid Leven

ONDERZOEK ONDER NVVE-LEDEN

Amsterdam, november 2015

Verantwoording onderzoek Voltooid Leven

Onderzoek uitgevoerd in de periode 2 oktober – 30 oktober 2015

Aantal geretourneerde vragenlijsten per e-mail	191	(verstuurd 750)
Aantal geretourneerde vragenlijsten per post	<u>385</u>	(verstuurd 1000)
Totaal aantal geretourneerde vragenlijsten	576	
Aantal volledig ingevulde vragenlijsten	539	
Aantal benodigde ingevulde vragen voor 95% betrouwbaarheid voor toepasseljkheid voor alle NVVE-leden	375	

Voltooid Leven

De belangrijkste doelstelling van het onderzoek Voltooid Leven is nagaan in hoeverre de leden anders aankijken tegen Voltooid Leven en de problematiek daaromheen dan vier en een half jaar geleden, toen hetzelfde onderzoek werd gehouden. Ook met het oog op het symposium van de NVVE op 26 november 2015 over Voltooid Leven, zijn de onderzoeksresultaten interessant.

Belangrijkste verschillen:

De medische route heeft aan populariteit gewonnen. Bij de medische route is het de (huis)arts die aan mensen die hun leven voltooid vinden op hun eigen verzoek stervenshulp verleent. Bij deze route gelden de zorgvuldigheidscriteria, zoals vastgelegd in de euthanasiewet.

In 2011 gaf 19% van de mannen en 23% van de vrouwen de voorkeur aan de medische route, nu is dat 31% respectievelijk 41%. Hoewel de verwachting misschien was dat de voorkeur voor de autonome route op zijn minst gelijk zou zijn gebleven, is die afgenomen. 49% van de mannen nu tegen 57% in 2011 geeft er de voorkeur aan en van de vrouwen 41% nu tegen 50% in 2011. De voorkeur voor de hulpverlenersroute is bij zowel mannen als vrouwen gedaald van 20% naar 13%. Bij de hulpverlenersroute krijgen mensen die hun leven voltooid vinden, op hun verzoek, stervenshulp van naasten of speciaal daarvoor opgeleide stervenshulpverleners.

De voorkeur voor het bestaan van meerdere routes die naast elkaar mogelijk zijn, is toegenomen. In 2011 gaf 56% van de mannen en 62% van de vrouwen de voorkeur aan het bestaan van meerdere routes naast elkaar, nu zou 69% van de mannen en 72% van de vrouwen dat willen.

Aan de enquête is een aantal nieuwe vragen toegevoegd. Onder andere welke sterfmethoden men acceptabel vindt in geval van 'voltooid leven'. Euthanasie door een arts (81%) en de laatstewilpil (76%) scoren daar verreweg het hoogst. Moet men kiezen voor één sterfmethode, dan is dat voor de meeste mensen de laatstewilpil (53%), gevolgd door euthanasie door een arts (39%).

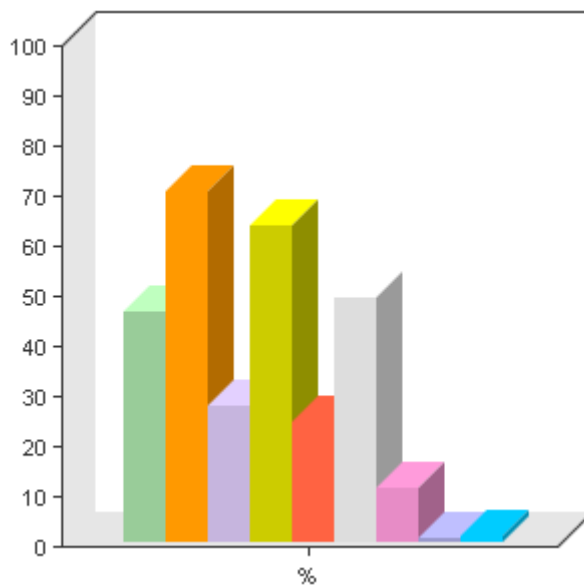
56% van de respondenten vindt dat er geen leeftijdsgrens moet zijn om in aanmerking te komen voor stervenshulp bij voltooid leven. Deze antwoordoptie werd in 2011 niet gegeven. Toen gaf 41% aan de leeftijd van 23 jaar en ouder (als de hersens zijn uitgerijpt) een goede leeftijdsgrens te vinden. In het laatste onderzoek vindt 8% dat een goede grens.

Een directe vergelijking met de uitslagen van de vorige enquête is niet mogelijk, omdat de vragen deels anders zijn en omdat sommige keuzemogelijkheden anders zijn.

Onderzoek Voltooid Leven

De NVVE wil graag beter inzicht krijgen in wat leden onder 'voltooid leven' verstaan. Wat zijn volgens u de belangrijkste kenmerken van het hebben van een voltooid leven?

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Meerdere lichamelijke ongemakken, zoals ouderdomsklachten	254	46%
Verlies van waardigheid	388	70%
Eenzaamheid	152	28%
Afhankelijkheid	351	64%
Er niet meer toe doen	133	24%
Het leven biedt geen perspectief meer	271	49%
Anders, namelijk:	61	11%
Ik weet het niet	5	1%
Geen mening	8	1%



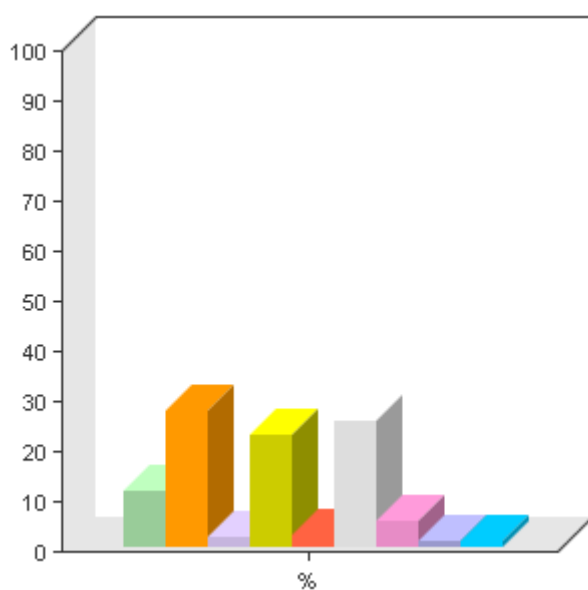
Motivatie 'anders' voor de belangrijkste kenmerken van het hebben van een voltooid leven:

1. Volledige afhankelijkheid
2. Groeiend besef van zinloosheid
3. Bij beginnende dementie
4. Dementie/Alzheimer
5. Ermee klaar zijn
6. Je hebt het allemaal al gehad! Het leven heeft je niets nieuws meer te bieden - alleen maar herhalingen!
7. Iedereen die je dierbaar is kwijt zijn, je sociale omgeving overleefd hebben.
8. Verregaande eenzaamheid en afhankelijkheid
9. Opname in verzorgings- of verpleeghuis
10. (langdurige) coma
11. Nergens meer toe in staat zijn in een al dan niet voltooid leven.
12. Na heel veel positieve en negatieve dingen te hebben meegemaakt alsook de inmiddels bereikte leeftijd met kleine ongemakken, zeg ik zodra er iets ernstigs voordoet, "het is mooi geweest."
13. Ziekte
14. Genoeg van het leven hebben
15. Overgrote moeheid van leven; dementie
16. Niet meer onafhankelijk wandelen, aankleden; op vele manieren geholpen en verzorgd moeten worden
17. Verkeren in een niet om te buigen neerwaartse spiraal
18. Geen grip meer op je leven
19. Niet meer weten wie je bent, je naaste niet meer herkennen
20. Weerzin tegen leven
21. Ik wil de langzame aftakeling lichamelijk en geestelijk niet meemaken
22. Het enkele feit alleen al dat "anderen" beslissen dat je verder "moet" leven, terwijl je dat zelf al lang niet meer wilt.
23. Als deze ongemakken functioneren en bewegingsvrijheid ernstig belemmeren
24. Psychisch langdurig lijden zonder perspectief op beterschap
25. Als ik zelf niets meer kan en nog wel kan denken
26. Nooit meer een blij gevoel ervaren. De dag als een opgave zien (langere tijd)
27. Afhankelijkheid in alles. Dus niets meer zelf kunnen doen
28. Mijn vrouw en ik zijn kinderloos, dus als één van ons beiden overlijdt, verliest de ander na zoveel jaren samen de interesse in het leven.
29. Wil niet dat mijn familie alle ellende die komt moet meemaken
30. Geestesstoornis in te erge mate
31. Geen hulp meer kunnen bieden aan diegenen die onmenselijk lijden in een wereld zoals die nu is, nl. uitzichtloos.
32. Controle verlies; niet meer zelf kunnen bepalen
33. Liever dood dan moeten doorleven, het niet meer vol kunnen houden.
34. Niet meer thuis kunnen wonen; je hobby's niet meer kunnen doen; gewoon klaar met leven zijn.

35. Niet meer in staat zijn tot contact en communicatie met degenen die je liefhebt door bijvoorbeeld ernstige Alzheimer, verwarring en daaronder lijden.
36. Pijn
37. Het niet meer kunnen deelnemen aan het leven
38. Alles al in het leven meegemaakt, het is genoeg!
39. Als ik niet meer wil voortleven wil dat niet zeggen dat ik mijn leven voltooid vind. het is dus duidelijker om geen eufemistische terminologie te gebruiken als 'voltooid leven'. Mensen willen er door wat dan ook uitstappen.

Als u één kenmerk moet kiezen van 'voltooid leven', welke is dat?

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Meerdere lichamelijke ongemakken, zoals ouderdomsklachten	63	11%
Verlies van waardigheid	152	28%
Eenzaamheid	13	2%
Afhankelijkheid	124	22%
Er niet meer toe doen	15	3%
Het leven biedt geen perspectief meer	141	26%
Anders, namelijk:	29	5%
Ik weet het niet	8	1%
Geen mening	7	1%



Motivatie 'anders' voor één kenmerk van voltooid leven:

1. Dementie
2. Zelf genoeg van het leven hebben
3. Als het leven lijden wordt
4. Heb nu al heel veel ongemak en wil beslist niet in verpleeghuis liggen, want ik kom er te veel.
5. Een combinatie van eerder genoemde factoren die elkaar versterken en uiteindelijk resulteert in verlies van waardigheid (er wordt over jou beslist)
6. Weerzin, pijn (lichamelijk en psychisch)
7. De aftakeling komt sluipend, bijna ongemerkt
8. Het is afhankelijk van het moment, de situatie. voor mij zij alle punten "voltooid leven".
9. Ik loop al 10 jaar in verpleeghuizen, vind het vreselijk al die dementen te zien, niets meer weten, geen herkenning. ik wil dit absoluut niet.
10. Veel pijn, niets meer kunnen
11. Nooit meer een blij gevoel ervaren
12. Dementie of beroerte + in rolstoel
13. Ongeneeslijk ziek bijv. kanker
14. Niet meer kunnen volhouden.
15. ik kan niet met 1 kenmerk antwoorden; kiezen is niet mogelijk
16. Als ik geen inhoud meer kan geven aan mijn leven kan geven. Als er geen dingen meer zijn waar ik met interesse mee bezig kan zijn.
17. Verloren gegane vroegere bewegingsvrijheid

Kunt u zich voorstellen dat u uw eigen leven (in de toekomst) voltooid zou kunnen vinden?

Man

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Ja	138	88%
Nee	8	5%
Geen mening/Weet ik niet	10	6%

Vrouw

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Ja	279	90%
Nee	11	4%
Geen mening/Weet ik niet	20	6%

Kunt u zich voorstellen dat iemand het leven voltooid kan vinden?

Man

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Ja	153	98%
Nee	3	2%
Geen mening/Weet ik niet	0	0%

Vrouw

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Ja	307	99%
Nee	1	0%
Geen mening/Weet ik niet	2	1%

Beschouwt u uw eigen leven nu als voltooid?

Man

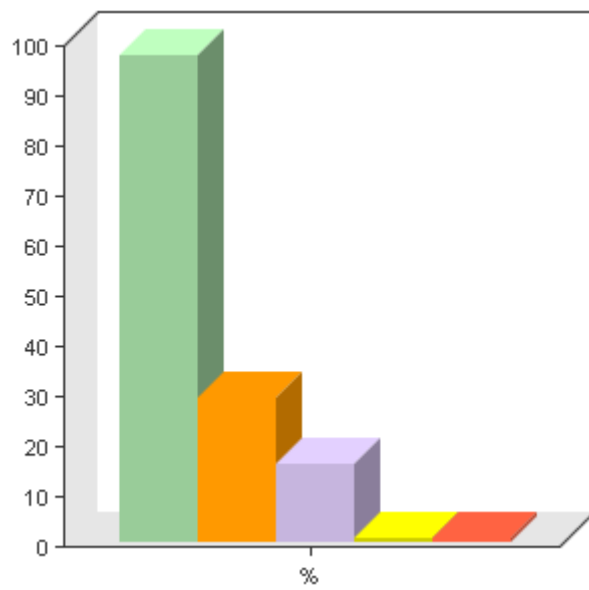
Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Ja	14	9%
Nee	136	87%
Geen mening/Weet ik niet	6	4%

Vrouw

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Ja	32	10%
Nee	268	86%
Geen mening/Weet ik niet	10	3%

Wie kan bepalen of iemand een voltooid leven heeft?

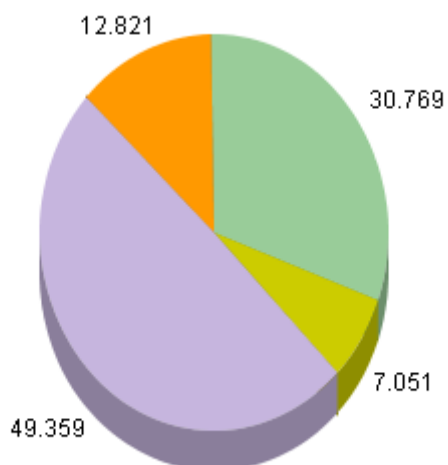
Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage	
Het individu zelf	537	97%	
Een arts	159	29%	
Een hulpverlener	87	16%	
Ik weet het niet	6	1%	
Geen mening	6	1%	



Als u moet kiezen tussen de drie routes, welke route heeft dan uw voorkeur?

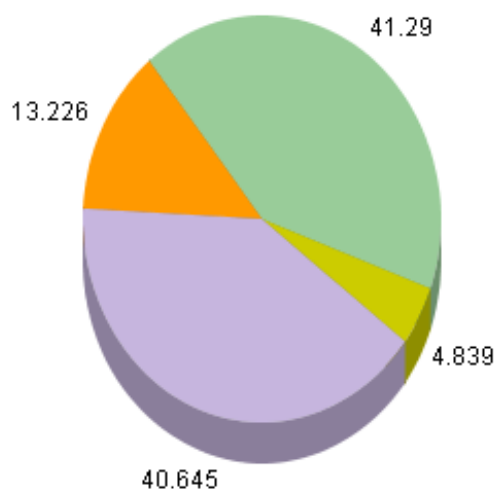
Man

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Medische route	48	31%
Hulpverlenersroute	20	13%
Autonome route	77	49%
Geen mening / Weet ik niet	11	7%



Vrouw

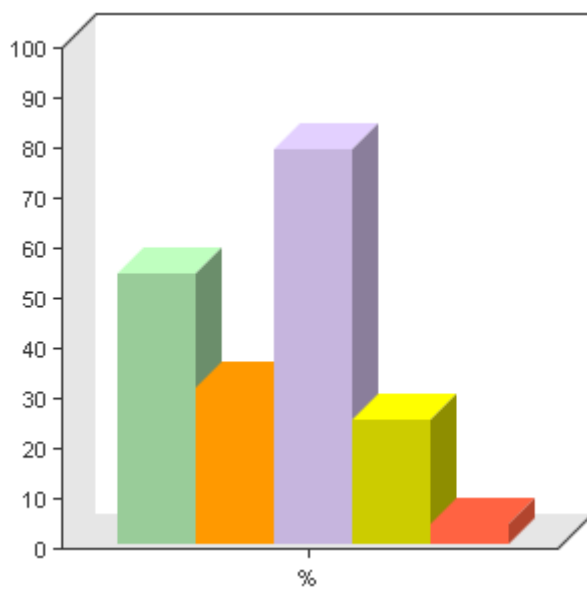
Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Medische route	128	41%
Hulpverlenersroute	41	13%
Autonome route	126	41%
Geen mening / Weet ik niet	15	5%



U heeft gekozen voor de medische route. Kunt u aangeven waarom deze route uw voorkeur heeft?

Man

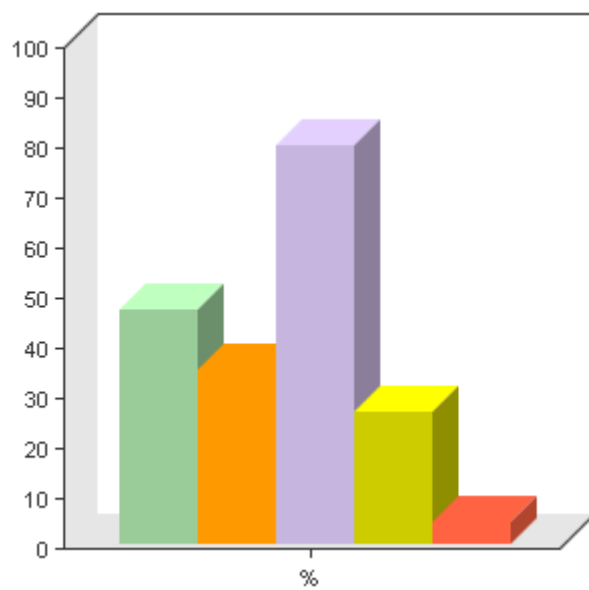
Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Deze levenseindeproblematiek behoort tot het domein van de arts	26	54%
Artsen hebben al toegang tot de medicijnkast	15	31%
Garandeert zorgvuldige uitvoering	38	79%
Is toetsbaar	12	25%
Anders, namelijk:	2	4%



U heeft gekozen voor de medische route. Kunt u aangeven waarom deze route uw voorkeur heeft?

Vrouw

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Deze levenseindeproblematiek behoort tot het domein van de arts	60	47%
Artsen hebben al toegang tot de medicijnkast	45	35%
Garandeert zorgvuldige uitvoering	102	80%
Is toetsbaar	34	27%
Anders, namelijk:	6	5%



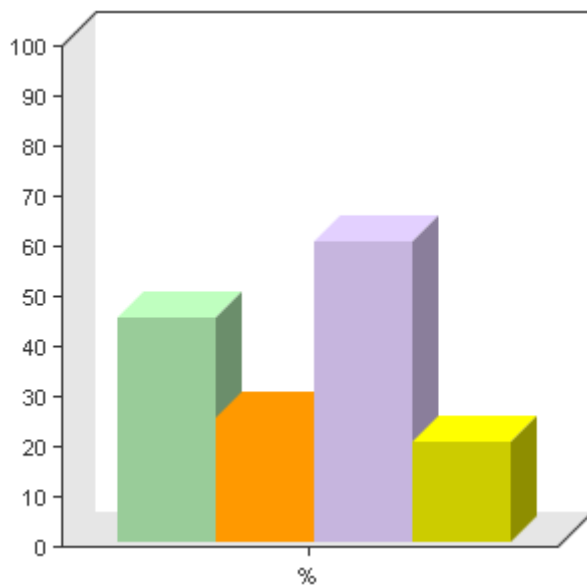
Motivatie 'anders' voor medische route (zowel mannen als vrouwen)

1. Vertrouwensband
2. Zelf mogen kiezen
3. Artsen hebben ervaring met sterven
4. Mijn huisarts weet van mijn situatie en heeft geen bezwaar
5. Wel naasten erbij, ook zoveel mogelijk eigen regie in overleg met arts
6. Bij gebrek aan laatstewilpil
7. Ben nu ziek en wil nog wel een leefbaar leven hebben
8. Euthanasie moet vrijer worden. Laatstewilpil zou beschikbaar moeten zijn.
9. Zij kunnen je helpen als je beginnend dement bent

U heeft gekozen voor de hulpverlenersroute. Kunt u aangeven waarom deze route uw voorkeur heeft?

Man

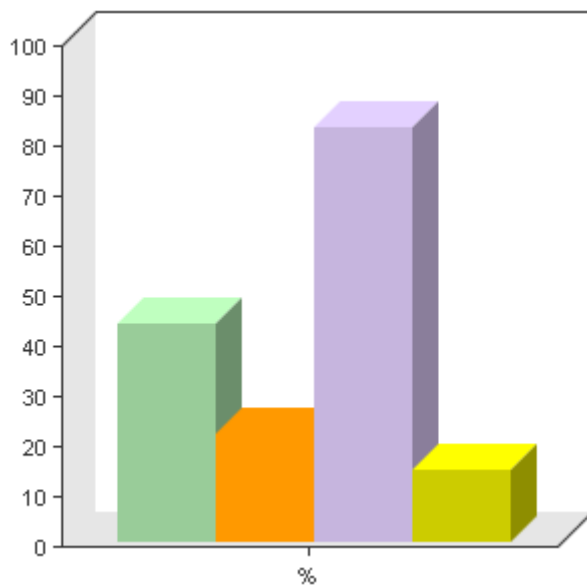
Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Naasten of stervenshulpverleners zijn de aangewezen personen om te helpen	9	45%
Artsen worden niet belast	5	25%
Het geeft rust dat naasten of stervenshulpverleners kunnen helpen	12	60%
Anders, namelijk:	4	20%



U heeft gekozen voor de hulpverlenersroute. Kunt u aangeven waarom deze route uw voorkeur heeft?

Vrouw

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Naasten of stervenshulpverleners zijn de aangewezen personen om te helpen	18	44%
Artsen worden niet belast	9	22%
Het geeft rust dat naasten of stervenshulpverleners kunnen helpen	34	83%
Anders, namelijk:	6	15%



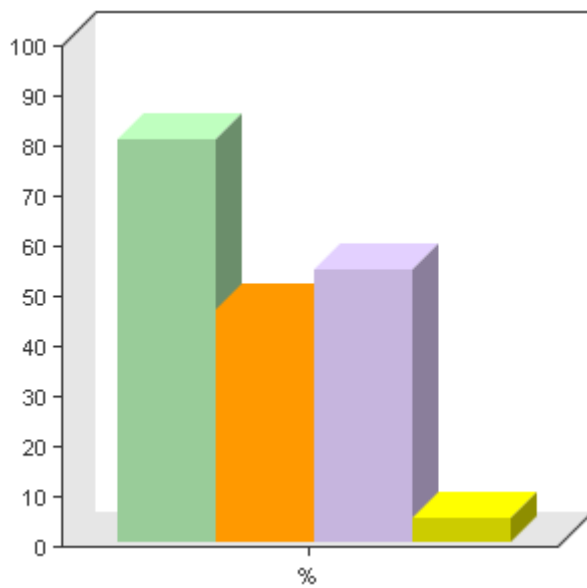
Motivatie 'anders' voor hulpverlenersroute (zowel mannen als vrouwen)

1. Artsen worden opgeleid om hoofdzakelijk de "technische" problemen op te lossen in een mens, een mens euthanaseren is heel iets anders, dan een mens "repareren". Je kunt een automonteur ook niet vragen een auto te slopen.
2. Meerdere malen meegemaakt dat arts niet kan of mee wil werken ook als mensen ernstig ziek zijn
3. Deze hebben kennis van zaken, ook als ik zelf niet meer in de gelegenheid ben een juiste beslissing te nemen
4. Ik wil waardig uit dit leven verdwijnen

U heeft gekozen voor de autonome route. Kunt u aangeven waarom deze route uw voorkeur heeft?

Man

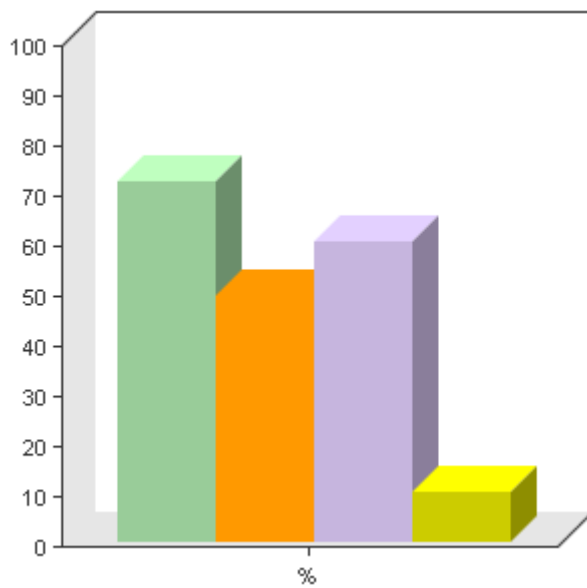
Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Geen bemoeienis en afhankelijkheid van anderen/volledige zelfbeschikking	62	81%
Belast anderen niet	36	47%
Individu kan zelf de regie voeren	42	55%
Anders, namelijk:	4	5%



U heeft gekozen voor de autonome route. Kunt u aangeven waarom deze route uw voorkeur heeft?

Vrouw

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Geen bemoeienis en afhankelijkheid van anderen/volledige zelfbeschikking	91	72%
Belast anderen niet	62	49%
Individu kan zelf de regie voeren	76	60%
Anders, namelijk:	13	10%



Motivatie 'anders' voor autonome route (zowel mannen als vrouwen)

1. Wilsbeschikking in vullen en duidelijk je wens in vullen.
2. Vóór de laatste wil pil. Moet legaal te verkrijgen zijn.
3. Mijn arts is tegen euthanasie. Hij denkt ook dat ik ieder jaar nieuwe papieren van de NVVE moet inleveren. Onnodig te zeggen is dat ik hem in GEEN geval inschakel. Ik zie hem sporadisch.
4. Met zoons
5. Om er zeker van te zijn dat mijn wens uitgevoerd zal worden, zonder touwtrekkerij.

Gaat uw voorkeur uit naar het bestaan van meerdere routes die naast elkaar mogelijk zijn?

Man

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage	
Ja	108	69%	
Nee	22	14%	
Weet ik niet/ Geen mening	26	17%	

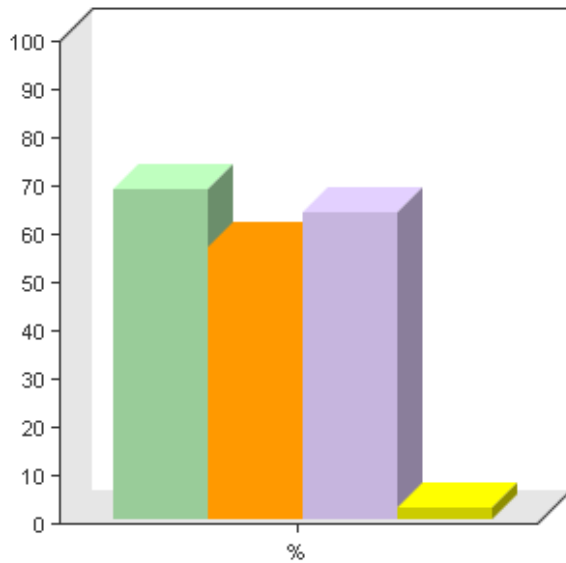
Vrouw

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage	
Ja	224	72%	
Nee	31	10%	
Weet ik niet/ Geen mening	55	18%	

Zo ja, naar welke combinatie van routes gaat uw voorkeur uit?

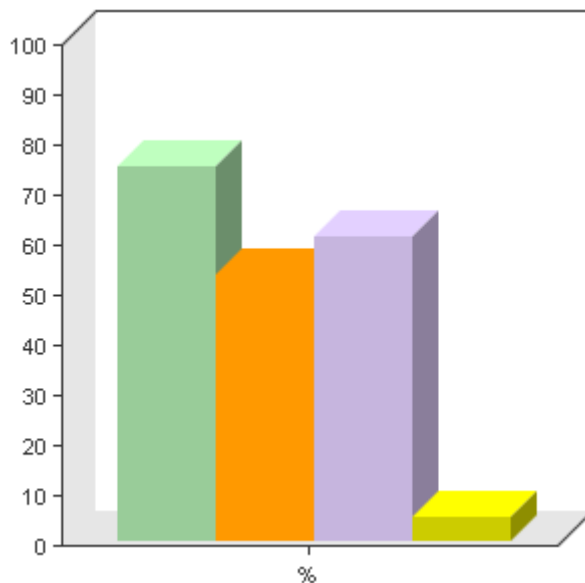
Man

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Medische route	74	69%
Hulpverlenersroute	61	56%
Autonome route	69	64%
Weet ik niet/ Geen mening	3	3%



Vrouw

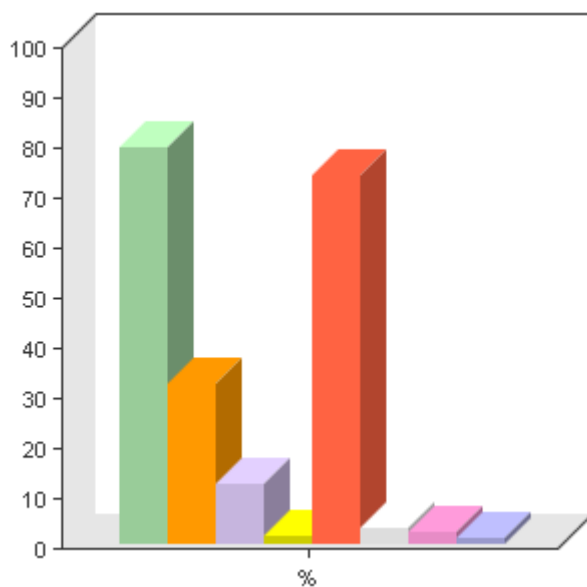
Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Medische route	168	75%
Hulpverlenersroute	120	54%
Autonome route	137	61%
Weet ik niet/ Geen mening	11	5%



Welke sterfmethode vindt u acceptabel in geval van 'voltooid leven'?

Man

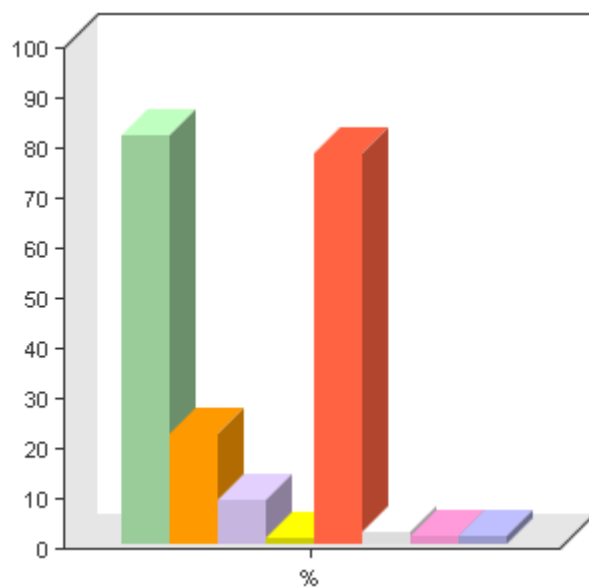
Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Euthanasie door een arts	124	79%
Zelf medicijnen verzamelen en innemen	50	32%
Stoppen met eten en drinken	19	12%
Zelfdoding door jezelf geweld aan te doen	3	2%
De laatstewilpil (die nu nog niet verkrijgbaar is)	115	74%
Anders, namelijk:	5	3%
Geen mening	4	3%
Ik weet het niet	2	1%



Welke sterfmethode vindt u acceptabel in geval van 'voltooid leven'?

Vrouw

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Euthanasie door een arts	254	82%
Zelf medicijnen verzamelen en innemen	69	22%
Stoppen met eten en drinken	28	9%
Zelfdoding door jezelf geweld aan te doen	4	1%
De laatstewilpil (die nu nog niet verkrijgbaar is)	242	78%
Anders, namelijk:	8	3%
Geen mening	5	2%
Ik weet het niet	5	2%



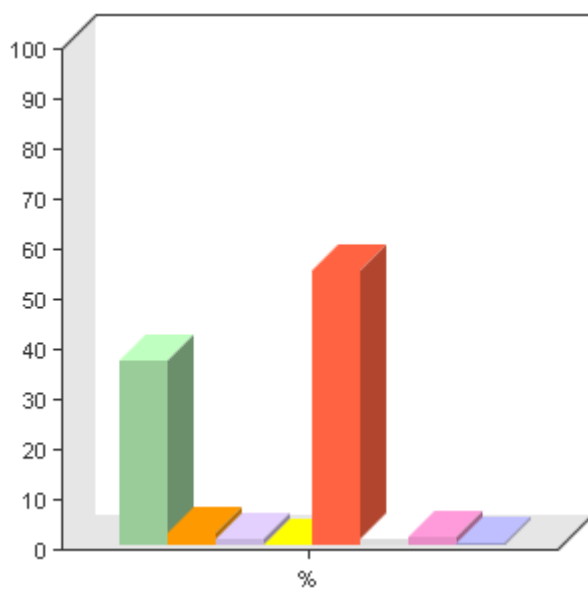
Motivatie 'anders' voor acceptabele sterfmethoden bij voltooid leven:

1. De vuilniszak methode, stikken door op raken zuurstof evt met medicatie
2. Spul uit China
3. Plastic zak
4. Palliatieve sedatie
5. Euthanasie door stervenshulpverleners
6. Hulp van familie
7. Hulp bij zelfdoding, dus medicatie van een arts aangereikt krijgen
8. Gebed; gebedshulp
9. Graag in het bijzijn van mijn eigen arts en mijn zoon en schoondochter
10. Eventueel met hulpverlener bijstand
11. Na een goed leven mag ik er toch een streep onder zetten
12. De persoon in kwestie dient de gelegenheid te krijgen op (op zijn teken!) medisch begeleid te worden zodanig, dat een waardig einde gewaarborgd is.
13. Helium Methode
14. Actief bezig medicijnen te verzamelen als arts me toch niet wil helpen

Welke sterfmethode heeft uw voorkeur in geval van 'voltooid leven'?

Man

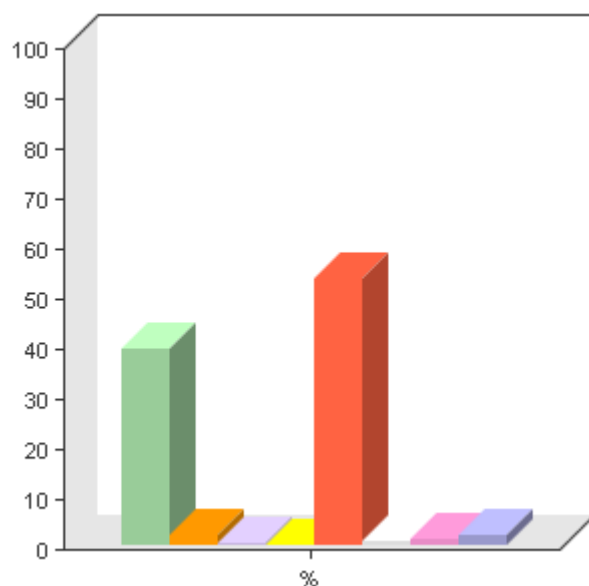
Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Euthanasie door een arts	58	37%
Zelf medicijnen verzamelen en innemen	4	3%
Stoppen met eten en drinken	2	1%
Zelfdoding door jezelf geweld aan te doen	0	0%
De laatstewilpil (die nu nog niet verkrijgbaar is)	86	55%
Anders, namelijk:	2	1%
Geen mening	3	2%
Ik weet het niet	1	1%



Welke sterfmethode heeft uw voorkeur in geval van 'voltooid leven'?

Vrouw

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Euthanasie door een arts	122	39%
Zelf medicijnen verzamelen en innemen	7	2%
Stoppen met eten en drinken	2	1%
Zelfdoding door jezelf geweld aan te doen	0	0%
De laatstewilpil (die nu nog niet verkrijgbaar is)	165	53%
Anders, namelijk:	3	1%
Geen mening	4	1%
Ik weet het niet	7	2%



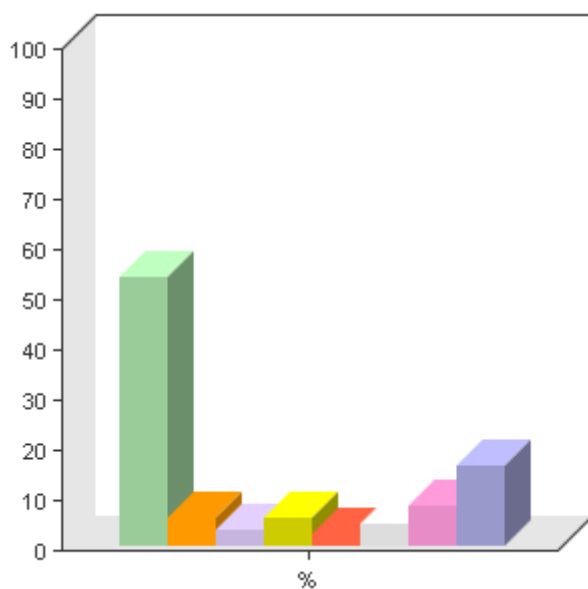
Motivatie 'anders' voor voorkeur sterfmethode in geval van voltooid leven:

1. Euthanasie door stervenshulpverleners
2. Naasten, stervensbegeleider
3. Bij onbekwaamheid niet doorbehandelen. (niet meer kunnen overleggen)
4. Bij de methode in de vorige vraag beschreven kan een arts "medisch verantwoord" handelen en krijgt de patiënt die zorg waar hij/zij recht op heeft.
5. Helium methode
6. Palliatieve sedatie

Bent u voor het stellen van een leeftijdsgrens om in aanmerking te komen voor stervenshulp bij voltooid leven? Zo ja, welke grens heeft dan uw voorkeur?

Man

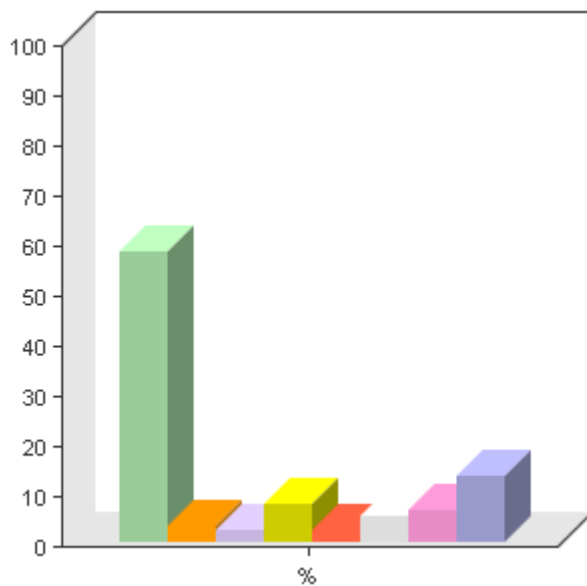
Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Er moet geen leeftijdsgrens zijn	84	54%
12 jaar en ouder (grens euthanasiewet)	9	6%
18 jaar en ouder (wettelijk volwassen)	5	3%
23 jaar en ouder (hersens zijn uitgerijpt)	9	6%
50 jaar en ouder	4	3%
70 jaar en ouder	7	4%
80 jaar en ouder	13	8%
Geen mening/Weet ik niet	25	16%



Bent u voor het stellen van een leeftijdsgrens om in aanmerking te komen voor stervenshulp bij voltooid leven? Zo ja, welke grens heeft dan uw voorkeur?

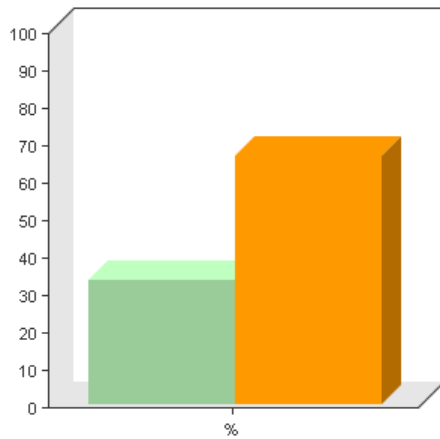
Vrouw

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage
Er moet geen leeftijdsgrens zijn	180	58%
12 jaar en ouder (grens euthanasiewet)	11	4%
18 jaar en ouder (wettelijk volwassen)	8	3%
23 jaar en ouder (hersens zijn uitgerijpt)	24	8%
50 jaar en ouder	8	3%
70 jaar en ouder	17	5%
80 jaar en ouder	20	6%
Geen mening/Weet ik niet	42	14%



Wat is uw geslacht?

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage	
Man	156	33%	
Vrouw	310	67%	



Wat is uw leeftijd?

Antwoordmogelijkheid	Aantal	Percentage	
16-34 jaar	2	0%	
35-54 jaar	24	5%	
55-64 jaar	70	15%	
65-74 jaar	163	35%	
75-85 jaar	150	32%	
ouder dan 85 jaar	57	12%	

